

بسم الله الرحمن الرحيم

اکسیر اعظم

جلد ۳

لاج کلی امراض

- امراض کبد

- امراض طحال

- امراض زهره

- امراض رود

- امراض کله

- امراض مثانه

نالیف

حکیم محمد اعظم خان

مقدمه

با کوشش :

دکتر محمد مهدی اصفهانی

رشید تفقد

سرشناسه	ناظم جهان، محمد اعظم - ۱۹۰۲ م.
عنوان و نام پدیدآور	اکسیر اعظم/ مؤلف محمد اعظم خان؛ با کوشش رشید تفقد؛ مقدمه محمد مهدی اصفهانی.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات المعی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	ج ۵.
شابک	۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ : دوره ۷۸-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸ : ج ۷۱-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸ : ج ۳۲-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸ : ج ۹۶۴-۹۷۸-۷۵۵۳-۸۱-۰ : ج ۲-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸-۸۱-۰ : ج ۴۵-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸-۸۱-۰
وضعیت فهرست نویسی	فبا
مدرجات	۱. ج. علاج کلی امراض، بهارهای سرد، بهارهای چشم، بهارهای گوش، بهارهای بینی - ج ۲. علاج کلی امراض، امراض لبان و امراض دهان، امراض زبان و امراض دندان و لثه، امراض حلق و امراض مری، امراض ریه و سینه، امراض قلب، امراض پستان، امراض معده - ج ۳. علاج کلی امراض، امراض کبد، امراض طحال، امراض زهره، امراض روده، امراض کلیه، امراض مثانه - ج ۴. علاج کلی امراض، امراض انعام تناسل مردانه، امراض رحم، امراض کمر و مفاصل، تبها - ج ۵. علاج کلی امراض، اورام و بلور، امراض جلد، امراض متفرقه، جراحات و شکسته بندی، سموم
موضوع	پزشکی سنتی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	پزشکی اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
ناسه ای ده	تفقد، رشید، ۱۲۵۸ -، مصحح
ناسه لکزه	اصفهانی، محمد مهدی، ۱۳۲۹ -، مقدمه نویسنده
رده ی کنگره	۱۳۹۲ ۷۵۵۳/۲-۷۵۵۳/۲۱۳۲۸
رده ی دیویی	۶۱-۹۱۷/۶۱
رده کاتالانسی ملی	۳۳۷-۴۱۲

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی تهران

آدرس: بلوار کشاورز، خیابان: عبدالله زاده کوچه زیبا پلاک ۴۰

تلف: ۸۸۹۵۳۱

اکسیر اعظم (ج ۵ سه)

امراض کبد، طحال، ریه،

امراض روده، امراض کلیه، امراض مثانه

تألیف: حکیم محمد اعظم خان، ناظم جهان

به کوشش: رشید تفقد و مقدمه استاد دکتر محمد علی اصفهانی

انتشارات المعی

چاپ: دانش پژوه

صحافی: آفرینش، لیتوگراف: آران گرافیک

چاپ اول: ۱۳۹۳، شمارگان: ۶۰۰

شابک ج ۳: ۰-۸۱-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸ و شابک دوره: ۰-۷۸-۷۵۵۳-۹۶۴-۹۷۸

قیمت دوره ای: ۱۴۰/۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

اکسیر اعظم گنجینه‌ای از دانش و تجربه در درمان بیماری‌ها

طب علمی ما، میراثی گرانقدر مبتنی بر شواهد و محصول چند هزار سال کار علمی و تحقیق هزاران دانشمند یزیش و درمانگر است که در طول قرون و اعصار، در مجموعه‌هایی کوچک و بزرگ گردآوری شده و علی‌رغم تطاول ایام و سیاه‌لختی‌های عظیمی از آن هنوز در دسترس و یا قابل ردیابی است. در میان آثار به‌یادمانده، کتاب‌ها و رسائلی فراتر از معمول، در بردارنده انبوهی از اطلاعات علمی و تجربی ژرف و طبقه‌بندی شده را خود دارند که به پای آنها سال‌های بسیار از عمر حکیمان کم‌مانند، صرف شده است.

به عبارت دیگر حیات علمی آنان در قالب دست‌نویس و اوراق این کتاب‌ها تراکم و تجمد یافته است. به ویژه آثاری که با بازیابی و نقد عالمانه و آزمودن و اعتبار بخشیدن به آن‌ها در حیطه درمان پیشین شکل گرفته است. این گونه آثار که خود به گونه‌ای برگزیده‌ای از گنجینه اطلاعات گذشتگان با افزوده‌های دیگر است ضمن گردآوری، گزیده نگاری، بازنگری و هم‌افزایی‌های مفید، راه را برای پویندگان راه حکیمان و اخلاف وارثان علم طب و رایت‌داران این عرصه هموار و طی طریق آنان را آسان می‌کنند. به ویژه آنکه هر چه به زمان حاضر نزدیک‌تر می‌شوند با توجه به مقتضیات عصر و تغییرات احتمالی شرایط اقلیمی، تطورات الفاظ و مصادیق آنها، زبانی آشناتر و بیانی به واقعیت‌ها نزدیک‌تر دارند.

یکی از نوادر روزگار که آثار پربرکت و فراوانی این چنین، به یادگار نهاده از حکیم و طبیب بزرگ و پارسی‌نگار، حکیم محمداعظم خان معروف به ناظم جهان متوفی به سال ۱۳۲۰ هجری قمری، فرزند سلطان الاطباء حکیم شاه‌اعظم خان است که کثرت آثار و کیفیت ممتاز آنها با توجه به شرایط زمان و محدودیت طول زندگانی او، آدمی را عمیقاً به شگفتی وامی‌دارد چرا که پیداست به جزء اندکی استراحت ضروری، شب و روز عمر پربرکت او در تحقیق و تجربه و تألیف گذشته است.

به جز کتاب حاضر به عنوان اکسیر اعظم که آن را برای فرزندش محمدافضل خان و شاگرد برگزیده و حافظ قرآن کریم خود سید عبدالسلام (عبدالله) نگاشته است آثار پرمایه و استثنایی دیگری همچون رکن اعظم (که چاپ نخست آن در ۱۲۸۱ و چاپ بعدی آن در ۱۲۹۷ هجری قمری صورت گرفته) و نیز دو جلد

کتاب رموز اعظم (با ویژگی در برداشتن بیماری‌های هر عضو در یک مقاله جداگانه و نیز آموزش نسخه نویسی) که طبع نخستین آن به سال ۱۳۰۱ و طبع دوم آن به سال ۱۳۱۱ هجری قمری منتشر شده است، همچنین کتاب ارزشمند قرابادین اعظم با ابتکار فهرست نگاری انواع داروها بر اساس بیماری‌های مشخص با تاریخ انتشار سال ۱۳۰۲ هجری قمری کتاب قسطاس اعظم (فرهنگنامه پزشکی) در ۲ جلد، محیط اعظم در شناخت ادویه مفرده در ۴ جلد با تاریخ انتشار نخستین ۱۳۱۳ هجری قمری نیز اعظم (علم نبض شناسی که شاید جامع‌ترین اثر در این زمینه باشد) با تاریخ انتشار اول در سال ۱۲۷۱ هجری قمری از او به یادگار مانده است و چه بسیار حکیمان و طبیبانی که همین آثار جامع و منسجم، آنها را از چشمه جوشان طب سنتی سیراب کرده است.

اما کتاب اکسیر اعظم که اینک در نشری نو با کار عمیق، دقیق، شبانه روزی، و چند ساله فاضل محترم آقای رشید تفتی همراهی یادداشت‌ها و ژرف‌نگری در معرض بهره‌گیری اهل تحقیق و پژوهشگران و دانشجویان طب سنتی و دوسری سنتی و جامعه پزشکی قرار می‌گیرد، کتابی است که طبع اولیه آن در ۴ جلد انتشار یافته بود. لیکن در تکمیل آن به قلم حروف‌چینی و با مقدمه و ضمائم آن در ۵ جلد منتشر می‌گردد. با مراجعه به متن کتاب معلوم می‌گردد که عمده‌ترین منابع مورد استفاده حکیم اعظم عبارتند از فردوس الحکمه اثر علی بن ربن طبرستان، الفیاضی، قانون نوشته ابن سینا و نیز کتبی همچون کامل الصناعه الطبیه، الجماهر، صیدنه، معالجات بقرطاس، اسباب و العلامات، ذخیره خوارزمشاهی، فصول بقرطاس و شرواح آن، خلاصه التجارب، عشرة کامله، لب لباب، معالجات افضلیه، معالجات عماد الدین محمود بن مسعود شیرازی و کتب متنوع و متعدد دیگر که حکیم اعظم هم‌زمان با نوشتن رهنمودهای حکما هر جا در مورد صحت یا اثر بخشی موضوعی تردید داشته با بکارگیری کلمات مناسب خود را نشان داده است. به نظر می‌رسد که نشر مجدد و فاخر این اثر ماندگار در طب سنتی به آسایش دیرین فراگیران و کاربران آن بود فرصت مجددی برای توسعه و بالندگی این دانش پرمایه فراهم آورد.

کتب محمد مهدی اصفهانی
شهر اردبیل ۱۳۹۲ شمسی

فهرست مطالب

۱۴۴۴	[ورود فضلات با خون به اعضا در ضعف دافعه]	۱۴۱۹	امراض کبد
۱۴۴۴	علاج کلی ضعف جگر	۱۴۱۹	[کبد و مشکلات او]
۱۴۴۷	[اجتماع بروود معده با جگر]	۱۴۱۹	[استدلال بر این کبد]
۱۴۴۷	علاج جزئی که به هر واحد از ضعف قوای اربعه کبد	۱۴۲۰	تفصیل وجوب این دلایل
۱۴۴۷	مخصوص است	۱۴۲۰	[استدلال از لمس و غش و غیره]
۱۴۴۷	[اثر انواع سوء مزاج بر تضعیف جمیع قوت ها]	۱۴۲۰	[استدلال مأخوذ از تبارکات احوال عامه]
۱۴۴۸	سدد کبد و ماساریقا	۱۴۲۰	[استدلال به سبب احوال عامه]
۱۴۴۸	[اسباب فاعل و منفعل سده]	۱۴۲۱	[استدلال از آورده]
۱۴۵۱	علاج سده مقرر جگر و سدد ماساریقا	۱۴۲۱	[استدلال از اخلاط متولد در کبد]
۱۴۵۲	اقوال حکما	۱۴۲۱	قول کلی در معالجه کبد
۱۴۵۴	[رطوبت لزج در عروق کبد]	۱۴۲۳	[هضم ثانی در جگر]
۱۴۵۵	علاج سده مقرر جگر	۱۴۲۳	[حفظ صحت بالمثل و دفع مرض بالضد]
۱۴۵۸	نفخه و ریح در کبد	۱۴۲۳	[عدم وجوب مبالغه در تبرید و تسخین کبد]
۱۴۵۹	وجع کبد	۱۴۲۳	[وجوب ساییدن بسیار در ادویه کبدی]
۱۴۶۲	تعلیم بنیاد	۱۴۲۴	ذکر اشیای ضاره کبد
۱۴۶۲	شرق	۱۴۲۴	بیان اشیای موافقه کبد
۱۴۶۳	اورام کبد و بواسطه	۱۴۲۵	علاج امراض کبد از سوء مزاج حار
۱۴۶۶	[اجناس در کبد]	۱۴۲۵	اقوال مهره
۱۴۶۶	علاج کلی	۱۴۳۰	علاج امراض کبد از سوء مزاج بارد
۱۴۶۶	علاج ورم جگر دموی	۱۴۳۱	اقوال حذلق
۱۴۶۷	اقوال اکثر حذاق	۱۴۳۱	[ضرورت عدم مبالغه در تسخین و تبرید اعضای شریفه]
۱۴۶۸	حکایت	۱۴۳۴	[]
۱۴۷۵	علاج ورم جگر صفراوی	۱۴۳۴	علاج امراض کبد از سوء مزاج یابس
۱۴۷۶	اقوال بعض مهره	۱۴۳۵	اقوال حکما
۱۴۷۸	علاج ورم جگر بلغمی	۱۴۳۵	علاج امراض کبد از سوء مزاج رطب
۱۴۷۹	اقوال بعض ثقات	۱۴۳۶	اقوال اطبا
۱۴۸۲	علاج ورم جگر سوداوی	۱۴۳۶	علاج امراض کبد از سوء مزاج حار رطب
۱۴۸۳	اقوال حکما	۱۴۳۷	علاج امراض کبد از سوء مزاج حار یابس
۱۴۸۶	علاج ورم عضلات	۱۴۳۹	علاج امراض کبد از سوء مزاج بارد رطب
۱۴۸۷	ضربه و سقطه کبد	۱۴۴۱	علاج امراض کبد از سوء مزاج بارد یابس
۱۴۸۸	شق و قطع کبد	۱۴۴۲	ضعف کبد

۱۴۸۹	دبيله کيد	۱۵۵۱	استسقای طبلی
۱۴۸۹	[نشانه‌های باز شدن ورم]	۱۵۵۳	ذکر ادویه مفرده نافع استسقای طبلی
۱۴۹۰	اقوال اطبا	۱۵۵۳	اقوال فضلا
۱۴۹۲	[استخراج مده از کيد]		انتباه [نوعی از استسقای طبلی که آن را حین گویند
۱۴۹۳	تبثیر کيد	۱۵۵۷	[
۱۴۹۳	خفقه کيد		
۱۴۹۴	حصات کيد	۱۵۵۹	امراض مراره و طحال
۱۴۹۵	صغر کيد	۱۵۵۹	یرقان
۱۴۹۶	سوء القین	۱۵۵۹	یرقان اصفر
۱۴۹۷	[چند سبب نافع]	۱۵۶۱	تشخیص اسباب مذکوره
۱۴۹۸	اقوال حکما	۱۵۶۴	علاج یرقان غلیانی
۱۵۰۱	[اصناف تهیج و ترهل]	۱۵۶۵	اقوال اطبا
۱۵۰۲	استسقا	۱۵۷۰	علاج یرقان سدی
۱۵۰۲	[اسباب شرکی استسقا]	۱۵۷۱	اقوال حنّاق
۱۵۰۳	[مراتب استسقا در رذائل]	۱۵۷۳	[حکایت]
۱۵۰۴	[مقدمات شناخت و درمان استسقا]		علاج یرقان ورمی و آنکه از ضعف جگر و یا از ضعف جرم
۱۵۰۴	علامات کلی جمیع انواع استسقا	۱۵۷۶	مراره باشد
۱۵۰۴	علاج کلی اقسام استسقا	۱۵۷۶	اقوال حکما
۱۵۰۵	طریق تعریق	۱۵۷۷	علاج یرقان سمی
۱۵۰۶	طریق اندفان	۱۵۷۹	علاج یرقان وبایی
۱۵۰۶	طریق استعمال شیر شتر در امراض کيد و طحال	۱۵۷۹	علاج یرقان بحرانی
۱۵۰۸	طریق دادن ماء الجبن از شیر شتر که نافع استسقا	۱۵۸۱	تعلیم دستور پس از ازاله سبب یرقان
۱۵۰۸	است	۱۵۸۵	یرقان سود
۱۵۰۸	اقوال بعض اطبا	۱۵۸۶	طریق تشخیص این اسباب
۱۵۱۳	استسقای لحمی	۱۵۸۸	اقوال مہر
۱۵۱۶	ذکر بعض ادویه یونانیہ مفید استسقای لحمی	۱۵۹۲	حکایت
۱۵۲۰	فایده جلیله	۱۵۹۲	یرقان اصفر و
۱۵۲۲	[تراکیب مفید در استسقای همراه تب]	۱۵۹۳	سوء مزاج طحال
۱۵۲۳	بیان ادویه ہندیہ کہ استسقای لحمی را سودمند	۱۵۹۴	علاج کلی
۱۵۲۳	است	۱۵۹۴	علاج سوء مزاج حار طحال
۱۵۲۵	اقوال حکما	۱۵۹۶	علاج سوء مزاج بارد طحال
۱۵۲۷	[لزوم تبدل دارو و عدم مداومت بر آن]	۱۵۹۷	علاج سوء مزاج رطب طحال
۱۵۳۱	استسقای زقی	۱۵۹۷	علاج سوء مزاج یابس طحال
۱۵۳۳	علامات زقی	۱۵۹۷	علاج سوء مزاج حار رطب طحال
۱۵۳۴	ذکر بعض ادویه یونانیہ و ہندیہ مفید این علت	۱۵۹۷	علاج سوء مزاج حار یابس طحال
۱۵۳۵	اقوال حنّاق	۱۵۹۷	علاج سوء مزاج بارد رطب و بارد یابس طحال
۱۵۳۸	و اما تدابیر مستفرغہ مائیہ	۱۵۹۸	اورام طحال و صلابت آن
۱۵۴۱	و اما بزل مراق	۱۵۹۸	معنی مطحول
۱۵۴۱	و اما استفرغات جزئیہ	۱۵۹۸	[ورم انتقالی طحال]

طریق تشخیص این مرض و اسباب آن ۱۷۱۷
 [لزوم امعان نظر طبیب در این بیماری] ۱۷۱۷
 ذکر ادویه یونانی و هندی نافع اسهال الدم ۱۷۱۹
 اقوال اکابر ۱۷۲۲
 مضرت لحوم ۱۷۲۶
 [حکایت] ۱۷۲۸

سحج و قروح امعا ۱۷۳۰

[حد زمان تولد قرحه از اخلاط] ۱۷۳۱
 [حکایت] ۱۷۳۱
 اقسام سحج ۱۷۳۱
 طریق تشخیص این مرض ۱۷۳۲
 [شناخت محل قرحه معا] ۱۷۳۳
 علاج کلی سحج و قروح امعا ۱۷۳۴
 [منع سحج بر پنج وضع] ۱۷۳۴
 و اما حقنه‌ها و حملات ۱۷۳۵
 [دارو سبب طول درمان و دوری از آن بهترین علاج] ۱۷۳۷
 [طول مرض و گرایش به تاكل] ۱۷۴۱
 ذکر ادویه مفرده و مرکبه که نافع اقسام سحج و قرحه ۱۷۴۱
 امعاست ۱۷۴۲
 [حکایت] ۱۷۴۳
 علاج سحج و قرحه امعای صفراوی ۱۷۴۴
 اقسام سحج ۱۷۴۵
 [سحج در قرون در اعور] ۱۷۴۸
 سحج مرکب با ۱۷۴۹
 [استدلال بر پنج وضع سحج] ۱۷۵۱
 [سحجی که آن را حقیقت می‌نامند] ۱۷۵۲
 علاج سحج و قرحه امعای یاسی ۱۷۵۳
 [حکایت] ۱۷۵۳
 علاج سحج و قروح امعای سوداوی ۱۷۵۴
 علاج سحج و قرحه امعا از ثفل یا بس ۱۷۵۵
 علاج سحج و قرحه امعا از تناول ادویه سمیه ۱۷۵۶
 حکایت ۱۷۵۷
 علاج سحج و قرحه امعا از خوردن ادویه مسهله ۱۷۵۸
 تعلیم [سحجی که به قرحه انجامد] ۱۷۵۸
 اسهال المده ۱۷۵۸
 زخیر ۱۷۶۰
 [حکایت] ۱۷۶۱

[مشارکت اکثری کبد در اسهال] ۱۶۸۵
 [حکایت] ۱۶۸۵
 علاج اسهال کیدی صیدی ۱۶۸۶
 علاج اسهال کیدی خاثری و دردی ۱۶۸۶
 علاج اسهال مزاری ۱۶۸۷
 علاج اسهال طحالی ۱۶۸۷
 علاج اسهال معوی رطوبی ۱۶۸۸
 ذکر ادویه مفرده و مرکبه یونانی در رطوبت ۱۶۸۸
 ذکر ادویه مفرده و مرکبه هندی که نافع اسهال رطوبی ۱۶۸۸
 است ۱۶۹۱
 اقوال اکابر ۱۶۹۳
 [مراد از رطوبت نمس] ۱۶۹۶
 علاج اسهال معوی رزی ۱۶۹۷
 اقوال حذاق ۱۶۹۸
 علاج اسهال معوی صفری ۱۷۰۱
 ذکر ادویه مفرده و مرکبه یونانی که نافع اسهال حار ۱۷۰۱
 است ۱۷۰۲
 ذکر ادویه مفرده و مرکبه هندی که نافع اسهال حار ۱۷۰۲
 است ۱۷۰۲
 اقوال ماهرین ۱۷۰۵
 [امتحان زوال و بقای بیماری] ۱۷۰۵
 علاج اسهال معوی سوداوی و آنچه از شرب مسهل قوی ۱۷۰۵
 بود ۱۷۰۷
 علاج اسهال معوی از ضعف امعا ۱۷۰۷
 علاج اسهال از جمیع اعضا ۱۷۰۸
 اقوال حذاق ۱۷۰۹
 [اسهال به سبب رشح اخلاط غریبه] ۱۷۱۰
 حکایت ۱۷۱۱
 فایده جلیله ۱۷۱۱
 هدایت [اسهال به سبب تحرک ناف] ۱۷۱۲
 [اسهال کسانی که مخدرات استعمال می‌کنند] ۱۷۱۲
 [حکایت] ۱۷۱۲
 اسهال اطفال ۱۷۱۲
 [اسهال به سبب بازگرفتن از شیر] ۱۷۱۳
 [اسهال به سبب ضعف معده] ۱۷۱۳
 ذکر ادویه یونانی مفید اسهال صبیانی ۱۷۱۴
 ذکر ادویه هندی نافع اسهال که به اطفال عارض ۱۷۱۴
 شود ۱۷۱۵
 اسهال الدم ۱۷۱۶

۱۷۹۲	[قولنج حادث در غیر قولون]	۱۷۶۱	طریق تشخیص اقسام زحیر
۱۷۹۳	فواید جلیله	۱۷۶۲	علاج کلی اقسام زحیر
۱۷۹۳	[حکایت]	۱۷۶۳	[حکایت]
۱۷۹۳	[چیزهایی که اما را مستعد قولنج می گرداند]	۱۷۶۴	علاج زحیر کاذب
۱۷۹۳	[اثر نفع تب در قولنج]	۱۷۶۵	اقوال مهره
۱۷۹۴	[انتقال قولنج به دیگر امراض]	۱۷۶۶	[حکایت]
۱۷۹۴	[وقوع اکثری قولنج]	۱۷۶۶	علاج زحیر صفراوی
۱۷۹۴	طریق تشخیص قولنج و اقسام آن	۱۷۶۷	اقوال مهره
۱۷۹۵	[نشانه های قولنج سلیم و صعب]	۱۷۷۱	[لزوم تأمل در زمان این نوع زحیر]
۱۷۹۵	[فروق درد قولنج و درد دیگر احشا]	۱۷۷۱	علاج زحیر بلغمی
۱۷۹۶	[تشخیص اقسام قولنج]	۱۷۷۲	ذکر ادویه هندی که زحیر بلغمی را نافع است
۱۷۹۶	[اسباب احتباس ثفل در قولنج]	۱۷۷۴	اقوال حنّاق
۱۷۹۸	علاج کلی اقسام قولنج	۱۷۷۶	علاج زحیر ورمی
۱۷۹۹	[اثر استفراغ دارویی]	۱۷۷۷	اقوال حکما
۱۸۰۰	[استعمال آبزن در درمان قولنج]	۱۷۷۹	علاج زحیر بارد
۱۸۰۰	[پرهیز از بکارگیری مخدرات در درمان قولنج]	۱۷۸۰	علاج زحیر ایذائی
۱۸۰۰	ذکر ادویه که بالخاصیت قولنج را نافع است	۱۷۸۰	علاج زحیر از تناول حموضات
۱۸۰۱	ذکر اغذیه اصحاب قولنج	۱۷۸۰	علاج زحیر تابع قروح و تآکل و غیره
۱۸۰۱	ذکر مضرات ارباب قولنج	۱۷۸۰	علاج زحیر از تعفن هوا
۱۸۰۲	علاج قولنج بلغمی	۱۷۸۰	علاج زحیر اطفال
۱۸۰۳	ذکر ادویه مفرده یونانی که نافع قولنج بارد است	۱۷۸۱	مفص
۱۸۰۳	ذکر ادویه مرکبه یونانی که نافع قولنج بلغمی است	۱۷۸۲	طریق تشخیص اقسام مفص
۱۸۰۷	ذکر ادویه مفرده و مرکبه هندی که مفید قولنج بارد است	۱۷۸۲	[ملازمت مفص در قولنج و سحج و زحیر]
۱۸۰۸	اقوال مهره	۱۷۸۳	علاج مفص ریخی
۱۸۱۰	صفت ادویه سهله ریخی و سحج بلغمی	۱۷۸۳	اقوال اطبا
۱۸۱۰	صفت حمولات قلعیه که عمل بسیار و بلغم لزج خارج کنند	۱۷۸۵	علاج مفص صفراوی
۱۸۱۱	اضمده قولنج بارد	۱۷۸۵	اقوال حکما
۱۸۱۴	منع ادخال شحم حنظل در حق	۱۷۸۶	علاج مفص حار ساذج
۱۸۱۹	علاج قولنج ریخی	۱۷۸۶	علاج مفص بلغمی
۱۸۲۰	ذکر بعض ادویه یونانی که نافع قولنج ریخی است	۱۷۸۷	ذکر ادویه مفرده
۱۸۲۲	ذکر ادویه هندی که قولنج ریخی را مفید است	۱۷۸۷	اقوال حنّاق
۱۸۲۳	اقوال حنّاق	۱۷۸۸	[مفص از خلط غلیظ زجاجی]
۱۸۲۹	علاج قولنج ثفلی	۱۷۸۹	علاج مفص سوداوی
۱۸۲۹	[فرق قولنج ثفلی با اعتقال طبیعت]	۱۷۸۹	علاج مفص از مسهل
۱۸۳۰	[قولنج ثفلی از بیس تحجر و بیس غذا]	۱۷۸۹	علاج مفص اطفال
۱۸۳۲	[قولنج ثفلی از حرارت و بیس اما]	۱۷۸۹	نفخ و قراقر و خروج ریح بالااراده
۱۸۳۳	[قولنج ثفلی به سبب کثرت تخلخل بدن]	۱۷۹۰	طریق تشخیص اسباب نفخ و قراقر
		۱۷۹۰	قولنج
		۱۷۹۱	[اسباب بیس و احتباس ثفل]

- ۱۸۷۰ سقطه و صدمه بر شکم
- ۱۸۷۱ **امراض مقعد**
- ۱۸۷۱ بواسیر
- ۱۸۷۱ [اقسام بواسیر]
- ۱۸۷۲ طریق تشخیص این مرض
- ۱۸۷۳ [وجوه معالجه بواسیر]
- ۱۸۷۴ فایده [ندرت زوال بالکلیه این بیماری]
- ۱۸۷۹ مسکنات وجع باسور
- ۱۸۸۸ مفتحات افواه باسور
- ۱۸۸۸ محففات و مسقطات باسور
- ۱۸۹۱ تدبیر قطع بواسیر و خرم آن
- ۱۸۹۱ [تعدد باسور]
- ۱۸۹۱ [قطع باسور غایب]
- ۱۸۹۲ اقوال حذاق
- ۱۸۹۵ کلام در ادویه باسوریه
- ۱۸۹۹ صفت ادویه که خون آمدن از بواسیر باز دارد
- ۱۹۰۰ صفت ادویه که باسور را خشک کند و لاغر گرداند و بیفکند
- ۱۹۱۰ [البواسیر]
- ۱۹۱۰ بیان بعض تراکیب مفید باد بواسیر از مطب استاذ
- ۱۹۱۲ کرام
- ۱۹۱۳ اقوال طبایع
- ۱۹۱۴ [حکایت]
- ۱۹۱۵ قشر بواسیر
- ۱۹۱۵ نواصیر
- ۱۹۱۶ اقوال حذاق
- ۱۹۱۸ ورم مقعد
- ۱۹۱۹ اقوال مهره
- ۱۹۲۱ شقاق مقعد
- ۱۹۲۱ طریق تشخیص این اسباب
- ۱۹۲۲ اقوال حکما
- ۱۹۲۶ استرخای مقعد
- ۱۹۲۷ [شناخت استرخای مقعد]
- ۱۹۲۸ [خروج ریح و براز به غیر اراده]
- ۱۹۲۸ خروج مقعد
- ۱۹۲۹ ذکر ادویه یونانیه مفرد و مرکب مفید این مرض
- ۱۹۳۰ ذکر ادویه هندیه نافع مرض مذکور
- ۱۹۳۱ اقوال اطبا
- ۱۸۳۳ [قولنج ثقلی به سبب کثرت دروز بول]
- ۱۸۳۴ [قولنج ثقلی به سبب احتباس]
- ۱۸۳۴ [قولنج ثقلی حادث از بردامه]
- ۱۸۳۴ [قولنج ثقلی از ضعف دافعه امعا]
- ۱۸۳۵ علاج قولنج ورمی
- ۱۸۳۵ اقوال متدربین
- ۱۸۳۸ [خطای در تشخیص]
- ۱۸۳۹ علاج قوائج التوایی و فتقی
- ۱۸۳۹ علاج قولنج سفراو
- ۱۸۴۱ علاج قولنج سوری
- ۱۸۴۱ علاج قولنج سب
- ۱۸۴۲ علاج قولنج وبایی
- ۱۸۴۲ علاج قولنج عرشی
- ۱۸۴۲ ایلاوس
- ۱۸۴۴ اقوال حذاق
- ۱۸۴۹ حصر
- ۱۸۴۹ تعلیم [قبض اطفال به سبب رطوبت]
- ۱۸۵۰ ذکر بعض ادویه یونانیه و هندیه دافع شکم
- ۱۸۵۰ ابطای قیام و سرعت آن
- ۱۸۵۰ کثرت براز و قلت آن
- ۱۸۵۱ دیدان
- ۱۸۵۱ [چگونگی پیدایش آن]
- ۱۸۵۲ [اقسام کرم و اختلاف پیدایش هر یک]
- ۱۸۵۴ علاج کرم دراز و حب القرع و غیر آن
- ۱۸۵۵ ذکر ادویه مفرده و مرکبه یونانیه که قاتل اقسام کرم است
- ۱۸۵۵ ذکر ادویه مفرده و مرکبه هندیه که در قتل و اخراج دیدان
- ۱۸۵۷ بکار آید
- ۱۸۵۸ اقوال حکما
- ۱۸۵۹ ادویه حاره قتاله دیدان و خصوصاً کرم دراز
- ۱۸۶۰ حقه‌ها برای اصحاب دیدان
- ۱۸۶۰ ضمادات برای اصحاب دیدان
- ۱۸۶۰ اغذیه ایشان
- ۱۸۶۲ حقه‌ها
- ۱۸۶۲ ضمادها
- ۱۸۶۷ [حکایت]
- ۱۸۶۷ علاج کرم کوچک
- ۱۸۶۹ [حکایت]
- ۱۸۶۹ دخول حیه در بطن

۱۹۶۰	اقوال مجربین	۱۹۳۲	تعلیم [خروج مقعد در اطفال]
۱۹۶۲	قروح کلیه	۱۹۳۳	حکمه مقعد
طریق تشخیص قرحه گردنه و اسباب آن و موضع	۱۹۳۴	قروح مقعد	
۱۹۶۲	قرحه	۱۹۳۵	مقعد غیر متقوب
۱۹۶۳	[اثر سودمندی استعمال قیء و زیان مسهل]	۱۹۳۵	فوهات عروق
۱۹۶۴	اقوال حکما		
۱۹۶۶	[ناصور و قرحه خبیثه کلیه]	۱۹۳۷	امراض کلیه
۱۹۷۲	جرب کلیه	طریق تشخیص امراض گردنه که از سوء مزاج حار و بارد	
۱۹۷۳	[حکایت]	۱۹۳۷	باشد
۱۹۷۴	ذیابیطس	۱۹۳۸	علاج کلیه امراض کلیه
طریق تشخیص اسباب این مرض	۱۹۳۸	علاج امراض گردنه از سوء مزاج حار	
۱۹۷۵	علاج ذیابیطس حار	۱۹۳۸	اقوال حکما
۱۹۷۵	ذکر بعض تراکیب مجربه	۱۹۴۰	علاج امراض گردنه از سوء مزاج
۱۹۷۷	اقوال مهره	۱۹۴۰	اقوال اطبا
۱۹۸۱	علاج ذیابیطس بارد	۱۹۴۱	هزال کلیه
۱۹۸۲	اقوال مجربین	۱۹۴۱	اقوال حذاق
۱۹۸۲	[تعلیم ذیابیطس مزمن]	۱۹۴۲	ضعف کلیه
۱۹۸۳	حصات و رمل کلیه	طریق تشخیص این مرض و اسباب آن	
[حصات در فربهان و لاغران و صبیان و مشایخ	۱۹۴۲	اقوال مهره	
۱۹۸۴		ریج الکلیه	
طریق تشخیص سنگ گردنه و ریگ آن	۱۹۴۶	اقوال حکما	
۱۹۸۵	[حکایت]	۱۹۴۷	وجع کلیه
۱۹۸۶	ذکر بعض تراکیب معموله	۱۹۴۷	اقوال اطبا
۱۹۸۸	ذکر بعض تراکیب مفیده که مقتت حصات گردنه است	۱۹۴۸	سدد کلیه
۱۹۸۹	ذکر ادویه یونانی که در سنگ گردنه و مثانه مستعمل	۱۹۴۹	ورم کلیه
۱۹۹۲	ذکر ادویه مفیده و مرکبه سنگ گردنه مقتت حصات اند	طریق تشخیص اورام مذکوره	
۱۹۹۳	اقوال حکما	۱۹۵۰	علاج کلی اورام گردنه
[شیوه درمانی که اطبا در دروس طب بکار می برند	۱۹۵۱	[هشت دستور در تعدیل قوام مزاج و اصلاح ورم کلیه	
۱۹۹۴		۱۹۵۱	
[ادویه مفتته حصات و مخرج آن]	۱۹۵۲	علاج ورم حار گردنه	
۱۹۹۵		اقوال حذاق	
و اما ادویه مرکبه برای حصات	۱۹۵۳	علاج ورم بلغمی گردنه	
۱۹۹۷		۱۹۵۷	اقوال اکابر
[تدبیر درد هنگام هیجان]	۱۹۵۷	علاج ورم صلب گردنه	
۱۹۹۸		۱۹۵۸	اقوال ماهرین
[تدبیر درمان هنگام استحکام بیماری و استحکام سنگ	۱۹۵۸	[اشتراک اصول معالجه صلابت کیدو صلابت کلیه]	
۲۰۰۰		۱۹۵۸	[حکایت]
[شیوه احتیاط و حذر در استعمال داروها]	۱۹۵۹	دبيله کلیه و خراج آن	
۲۰۰۳	[سنگ واقف و غیر واقف]	۱۹۶۰	[اگر ورم کلیه به ریم گراید]
۲۰۰۳	[علاج مجمل و مفصل سنگ کلیه]		
۲۰۰۵	[پیشگیری از تولد سنگ]		

[علاج مشترک سنگ کلیه و مثانه] ۲۰۰۵

امراض مثانه..... ۲۰۰۷

۲۰۰۷ ذکر اشیای مسخن مئانه.
 ۲۰۰۷ ذکر چیزهای مبرد مئانه.
 ۲۰۰۷ حصات مئانه و رمل آن.
 ۲۰۰۸ [سنگ کوچک و بزرگ و غیر ثابت]
 ۲۰۰۹ بیان ادویه مفرده که سنگ مئانه را بشکنند.
 ۲۰۱۰ ذکر ادویه مرکبه که مقتت حصات مئانه است.
 ۲۰۱۲ اقوال حقایق.
 ۲۰۱۵ [حکایت]
 ۲۰۱۶ اورام مئانه و دانه آن.
 ۲۰۱۷ طریق تشخیص این مسموم.
 ۲۰۱۷ علاج ورم حار مئانه.
 ۲۰۱۸ اقوال مهره.
 ۲۰۲۰ علاج ورم بلغمی مئانه.
 ۲۰۲۰ علاج ورم صلب مئانه.
 ۲۰۲۱ اقوال اطباء.
 ۲۰۲۱ قروح مئانه.
 ۲۰۲۲ اقوال حکما.
 ۲۰۲۲ جرب مئانه.
 ۲۰۲۶ جمود دم در مئانه.
 ۲۰۲۸ خلع مئانه و استرخای آن.
 ۲۰۲۹ وجع مئانه.
 ۲۰۳۰ ریح المئانه.
 ۲۰۳۱ ضعف مئانه.
 ۲۰۳۱ حرقة البول.
 ذکر بعض ادویه مفرده و مرکب که به حرقة البول نافع است
 ۲۰۳۱
 ۲۰۳۳ اقوال حذاق.
 ۲۰۳۴ عسر البول و احتیاس آن.
 ۲۰۳۶ علاج عسر بول از برودت مئانه.
 ۲۰۳۸ علاج عسر البول از حرارت مئانه.
 ۲۰۳۸ [حکایت]

علاج عسر البول از ورم مثانه ۲۰۳۸
علاج عسر البول از انجماد خون و ریم ۲۰۳۸
علاج عسر البول از ریاح غلیظ ۲۰۳۹
علاج عسر البول از ضربه یا سقطه ۲۰۳۹
علاج عسر البول از حبس بول قصدا ۲۰۴۰
علاج عسر البول از رطوبت لزج یا ریم ۲۰۴۰
علاج عسر البول از روییدن گوشت یا ثلول یا التحام قرحه
۲۰۴۱
معنی قاناطیر ۲۰۴۲
علاج عسر البول از ورم حار ۲۰۴۲
[حکایت] ۲۰۴۳
علاج عسر البول از استرخا یا تشنج عضله مثانه ۲۰۴۳
علاج عسر البول از خلع مثانه و حصات آن ۲۰۴۳
علاج عسر البول از بول حاد مؤلم ۲۰۴۳
ذکر ادویه مفرده و مرکبه یونانیه که نافع عسر البول و مدر
است ۲۰۴۴
ذکر ادویه مفرده مرکبه هندیه که بول بسته را
بگشاید ۲۰۴۷
تقطیر البول ۲۰۴۸
غوال مهره ۲۰۵۰
سلس البول ۲۰۵۴
ذکر ادویه مفرده و مرکبه یونانیه و هندیه نافع سلس
البول ۲۰۵۵
اقوال حاکمین ۲۰۵۶
بول فی غش ۲۰۵۸
اقوال اصحاب ۲۰۵۸
کثرت البول ۲۰۶۰
قلت البول ۲۰۶۱
بول الدم ۲۰۶۱
ذکر ادویه مفرده و مرکبه بول الدم نافع است ۲۰۶۳
اقوال حنّاق ۲۰۶۶
[حکایت] ۲۰۶۸
ابوال غریبه ۲۰۶۹